

Sygn. akt II USKP 160/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 lutego 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Piotr Prusinowski (przewodniczący)
SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)
SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z wniosku I. Ł.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w W.
o zasiłek chorobowy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 3 lutego 2022 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego w W.
z dnia 31 maja 2019 r., sygn. akt XIII Ua [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu w Warszawie do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w Warszawie decyzjami z dnia:
– 21 grudnia 2017 r., nr [...], odmówił I. Ł. prawa do zasiłku chorobowego za
okres od 16 listopada 2017 r. do 22 grudnia 2017 r.,

– 22 stycznia 2018 r., nr [...], odmówił I. Ł. prawa do zasiłku chorobowego za okres od 23 grudnia 2017 r. do 12 stycznia 2018 r.,

– 29 stycznia 2018 r., nr [...], odmówił I. Ł. prawa do zasiłku chorobowego za okres od 13 stycznia 2018 r. do 4 lutego 2018 r.

Wyrokiem z 6 grudnia 2018 r. Sąd Rejonowy w W. zmienił wszystkie trzy zaskarżone decyzje w ten sposób, że przyznał odwołującej się I. Ł. prawo do zasiłku chorobowego w okresie od 16 listopada 2017 r. do 4 lutego 2018 r. oraz zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w W. na rzecz odwołującej się I. Ł. kwotę 360 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy w W., wyrokiem z dnia 21 maja 2019 r., oddalił apelację organu rentowego od wyroku Sądu Rejonowego i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

W sprawie ustalono, że I. Ł. w okresie od 8 stycznia 2015 r. do 28 marca 2015 r. pobierała zasiłek chorobowy. W dniu 29 marca 2015 r. urodziła pierwsze dziecko. Zasiłek macierzyński pobierała w okresie od 29 marca 2015 r. do 26 marca 2016 r. Po zakończeniu urlopu macierzyńskiego, w okresie od 27 marca 2016 r. do 16 listopada 2016 r., była niezdolna do pracy z powodu choroby. Drugie dziecko urodziła 17 listopada 2016 r., w związku z czym w okresie od 17 listopada 2016 r. do 15 listopada 2017 r. pobierała zasiłek macierzyński, a po zakończeniu urlopu macierzyńskiego, w okresie 16 listopada 2017 r. do 4 lutego 2018 r., ponownie była niezdolna do pracy z powodu choroby.

Odwołująca się nie zaprzestała prowadzenia działalności gospodarczej, z tytułu której została przystąpiła do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego. Była przekonana, że pozostaje ubezpieczona na podstawie uprzednio (przed okresem otrzymywania zasiłku macierzyńskiego) dokonanego zgłoszenia o objęcie jej dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym, dlatego nie zarejestrowała się ponownie. W trakcie pobierania zasiłku macierzyńskiego I. Ł. opłacała tylko składkę zdrowotną. Nie otrzymała w tamtym okresie żadnej informacji ani pisma z ZUS, że została wyrejestrowana z ubezpieczenia chorobowego. Nie zgłaszała też wniosku o ponowne objęcie tym ubezpieczeniem.

Sąd Okręgowy przyjął, że zważywszy na to, że I. Ł., prowadząc pozarolniczą działalność gospodarczą, złożyła wniosek o objęcie jej dobrowolnym

ubezpieczeniem chorobowym od 1 września 2014 r. i nie złożyła wniosku o wyrejestrowanie z dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego, opłacała należne składki i nie zaprzestała prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, nie zaistniały okoliczności wskazane w art. 14 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 423; dalej ustawa systemowa). Wskazał także, że art. 9 ust. 1c ustawy systemowej reguluje kwestię zbiegu tytułów objęcia ubezpieczeniem emerytalnym i rentowym i dotyczy objęcia ubezpieczeniem emerytalno-rentowym z mocy prawa w okresie pobierania zasiłku macierzyńskiego przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą. W ocenie Sądu, zasada określona w art. 9 ust. 1c ustawy systemowej zmienia tytuł obowiązkowego ubezpieczenia emerytalnego i rentowego, jakim jest prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej, wyłącznie na okres pobierania zasiłku macierzyńskiego lub zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego (nie dotyczy dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego). Po upływie tego okresu osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą ponownie zostaje objęta tym tytułem ubezpieczenia z działalności gospodarczej, albowiem zmiana tytułu ubezpieczenia na wynikający z pobierania zasiłku macierzyńskiego (lub zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego) ma charakter czasowy i wynika nie z woli osoby ubezpieczonej, a z treści przepisów prawa. Pobieranie zasiłku macierzyńskiego nie oznacza ustania tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym w związku z prowadzoną pozarolniczą działalnością gospodarczą. Oznacza to, że odwołująca się jako osoba, która przed pobieraniem zasiłku macierzyńskiego była objęta dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej, po zakończeniu pobierania zasiłku macierzyńskiego jest nadal objęta dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej. Sąd Okręgowy podkreślił, że analogiczne stanowisko i wykładnię omawianych przepisów zaprezentował Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 13 lutego 2018 r., II UK 698/16 i z dnia 17 kwietnia 2018 r., I UK 73/17.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku organ rentowy zarzucił:

- 1) naruszenie przepisów postępowania, mające istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 477⁸ § 1 k.p.c., przez dokonanie rozstrzygnięcia w kwestii

podlegania odwołującej się dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, pomimo że orzekając jako Sąd drugiej instancji w sprawie o zasiłek chorobowy, nie był właściwy do dokonywania przedmiotowego rozstrzygnięcia;

2) naruszenie prawa materialnego, tj.: (-) art. 14 ust. 2 pkt 3 w związku z art. 9 ust. 1c ustawy systemowej, przez pominięcie przez Sąd dyspozycji art. 9 ust. 1c tej ustawy i w konsekwencji uznanie, iż w przypadku odwołującej się nie doszło do ustania tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym, w tym dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego z mocy prawa z dniem 17 listopada 2016 r., mimo że z powołanych przepisów prawa materialnego wynika, iż osoba prowadząca działalność gospodarczą, która spełnia warunki do objęcia obowiązkowo ubezpieczeniem emerytalnym i rentowym z tytułu pobierania zasiłku macierzyńskiego (zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego), podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pobierania tego zasiłku (art. 9 ust. 1c ustawy), a podleganie ubezpieczeniom emerytalnym i rentowym w związku z prowadzoną działalnością z mocy prawa ustaje, a w konsekwencji z ustaniem tytułu podlegania tym ubezpieczeniom w związku z prowadzoną działalnością, ustaje ubezpieczenie chorobowe dobrowolne (art. 14 ust. 2 pkt 3 ustawy); (-) art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 1133), przez przyznanie odwołującej się prawa do zasiłku chorobowego za okres od 16 listopada 2017 r. do 4 lutego 2018 r., pomimo że nie stała się niezdolna do pracy w czasie trwania ubezpieczenia chorobowego.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania oraz zasądzenie od odwołującej się na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziału w W. kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych, a w wypadku gdyby zarzut naruszenia przepisów postępowania okazał się nieuzasadniony i doszło jedynie do naruszenia norm prawa materialnego, na zasadzie art. 398¹⁶ k.p.c., wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy - przez oddalenie odwołania od zaskarżonych decyzji oraz zasądzenie od odwołującej się na rzecz

Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziału w W. kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności rozważeniu podlega zarzut naruszenia przepisów postępowania, Co do zarzutu naruszenia art. 477⁸ § 1 k.p.c., to należy zauważyć, że wynika z niego, że Sąd Okręgowy rozstrzygnął o podleganiu przez odwołującą się dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Podzielenie tego poglądu oznaczałoby, że w sprawie doszło do nieważności postępowania (art. 379 pkt 6 k.p.c.).

Podleganie ubezpieczeniu chorobowemu jest zasadniczą przesłanką prawa do zasiłku chorobowego, jednakże konstatacja ta nie zmienia przedmiotu sporu w niniejszej sprawie i jest nim prawo do zasiłku chorobowego, którego odmówiono odwołującej się w zaskarżonych decyzjach. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażany jest bowiem jednolity pogląd, że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przedmiot rozpoznania sprawy sądowej wyznacza decyzja oraz wniesione od niej odwołanie (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2014 r., I UZP 4/13, LEX nr 1469177 oraz wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 7 maja 2013 r., I UK 12/13, LEX nr 1331260; z dnia 23 kwietnia 2010 r., II UK 309/09, LEX nr 604210 oraz postanowienie z dnia 2 lutego 2012 r., II UK 275/11, LEX nr 1215286). Tym samym przedmiot sporu w sprawach ubezpieczeniowych jest zdeterminowany przez przedmiot decyzji organu rentowego zaskarżonej do sądu ubezpieczeń społecznych oraz przez zakres odwołania od tej decyzji, ponieważ rozpoznając odwołanie od decyzji organu rentowego sąd ubezpieczeń społecznych rozstrzyga o zasadności odwołania w granicach wyznaczonych, z jednej strony zakresem samego odwołania, a z drugiej strony przez przedmiot zaskarżonej decyzji (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 20 maja 2004 r., II UK 395/03, OSNP 2005 nr 3, poz. 43; z dnia 25 stycznia 2005 r., I UK 152/04, OSNP 2005 nr 17, poz. 273; z dnia 7 marca 2006 r., I UK 195/05, OSNP 2007 nr 3-4, poz. 55; z dnia 1 września 2010 r., III UK 15/10, LEX nr 667499; z dnia 22 sierpnia 2018 r., III UK 119/17, LEX nr 2542602 oraz postanowienia: z dnia 13 maja 1999 r., II UZ

52/99, OSNP 2000 nr 15, poz. 601; z dnia 13 października 2009 r., II UK 234/08, LEX nr 553692; z dnia 2 marca 2011 r., LEX nr 844747; z dnia 18 lutego 2010 r., III UK 75/09, OSNP 2011 nr 15-16, poz. 215).

W związku z tym, zgodnie z art. 477⁸ § 2 pkt 1 k.p.c., sprawa niniejsza prawidłowo została rozpoznana w pierwszej instancji przez Sąd Rejonowy a w drugiej - przez Sąd Okręgowy, a zatem nie potwierdził się zarzut naruszenia przepisów postępowania.

Uzasadniony jest natomiast zarzut naruszenia art. 14 ust. 2 pkt 3 w związku z art. 9 ust. 1c ustawy systemowej.

W judykaturze Sądu Najwyższego zarysowała się różnica stanowisk związanych z kwestią, czy dobrowolne ubezpieczenie chorobowe, jakim została objęta - na swój wniosek złożony przed rozpoczęciem korzystania z prawa do zasiłku macierzyńskiego - osoba prowadząca pozarolniczą działalność, ustaje w związku z rozpoczęciem pobierania przez tę osobę zasiłku macierzyńskiego, czy też trwa ono w sposób nieprzerwany przez cały okres pobierania tego świadczenia, po czym jest kontynuowane, chyba że w międzyczasie wystąpi którakolwiek z okoliczności wymienionych w art. 14 ust. 2 ustawy systemowej.

Zgodnie z jednym ze stanowisk, z chwilą nabycia prawa do zasiłku macierzyńskiego dobrowolne ubezpieczenie chorobowe osoby prowadzącej pozarolniczą działalność ustaje i nie istnieje możliwość przystąpienia do tego ubezpieczenia ani z tytułu pobierania zasiłku macierzyńskiego, ani z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności, ponieważ takiego uprawnienia nie przewiduje art. 11 ust. 2 ustawy systemowej. Przystąpienie do ubezpieczenia chorobowego staje się możliwe po wyczerpaniu zasiłku macierzyńskiego, w związku z przekształceniem się dobrowolnego ubezpieczenia emerytalnego i rentowego z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności w ubezpieczenie obowiązkowe (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2016 r., II UK 478/15, OSNP 2018 nr 2, poz. 22; uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2015 r., III UZP 8/18, LEX nr 2558420).

W myśl drugiego poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 sierpnia 2018 r., II UK 213/17 (OSNP 2019 nr 3, poz. 38) ubezpieczenie chorobowe osoby prowadzącej pozarolniczą działalność nie kończy się z chwilą

rozpoczęcia pobierania zasiłku macierzyńskiego, ale ustaje dopiero w momencie zaprzestania korzystania z tego świadczenia, po upływie okresu pobierania zasiłku macierzyńskiego „przejściowe” podleganie ubezpieczeniom społecznym z tytułu pobierania zasiłku macierzyńskiego kończy się (art. 13 pkt 13 *in fine* ustawy systemowej), co wymaga złożenia przez osobę zainteresowaną wniosku o ponowne objęcie jej adekwatnym tytułem podlegania dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu w terminie przez nią wybranym (art. 36 ust. 5 ustawy systemowej).

Natomiast w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2018 r., II UK 698/16 (OSNP 2018 nr 10, poz. 139), następnie podtrzymanego w całej rozciągłości przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17 kwietnia 2018 r., I UK 73/17 (LEX nr 2540111) przyjęto, że dobrowolne ubezpieczenie chorobowe osoby prowadzącej pozarolniczą działalność, zainicjowane wnioskiem złożonym przed rozpoczęciem pobierania zasiłku macierzyńskiego, nie ustaje ani z chwilą rozpoczęcia, ani zakończenia, pobierania zasiłku macierzyńskiego, ale trwa w sposób nieprzerwany tak długo aż nie wystąpi którakolwiek z okoliczności wskazanych enumeratywnie w art. 14 ust. 2 ustawy systemowej a osoba prowadząca pozarolniczą działalność, która po zakończeniu pobierania zasiłku macierzyńskiego jest w dalszym ciągu zainteresowana korzystaniem z ochrony, jaką gwarantuje jej ubezpieczenie chorobowe, nie musi ponawiać wniosku o objęcie tym ubezpieczeniem. Wystarczy, że terminowo opłaci składkę należną na ubezpieczenie chorobowe za okres przypadający bezpośrednio po zakończeniu pobierania zasiłku macierzyńskiego.

W związku z rozbieżnością poglądów w sprawie warunków dalszego podlegania dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność po zakończeniu okresu pobierania zasiłku macierzyńskiego Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów w uchwale z dnia 11 lipca 2019 r., III UZP 2/19 (OSNP 2020 nr 1, poz. 8) przyjął, że rozpoczęcie pobierania zasiłku macierzyńskiego przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność, która uprzednio została objęta dobrowolnie ubezpieczeniem chorobowym, powoduje ustanie ubezpieczenia chorobowego, ponieważ z mocy prawa ustaje tytuł podlegania tym ubezpieczeniom. Ponowne objęcie dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym może zatem nastąpić dopiero po zakończeniu

pobierania zasiłku macierzyńskiego, co rodzi po stronie osoby prowadzącej pozarolniczą działalność konieczność ponownego złożenia wniosku o objęcie jej dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym.

W powyższej uchwale podkreślono, że w związku z tym, że do utraty tytułu do podlegania dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu dochodzi z mocy prawa na skutek rozstrzygnięcia zbiegu tytułów objęcia ubezpieczeniem społecznym, w ocenie Sądu Najwyższego w składzie powiększonym, obowiązkiem organu rentowego wynikającym z art. 8 i 9 k.p.a. jest pouczenie osoby prowadzącej pozarolniczą działalność, że z chwilą objęcia jej obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym i rentowymi z tytułu pobierania zasiłku macierzyńskiego jej dobrowolne ubezpieczenie chorobowe ustaje, a ponowne objęcie tym dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym w związku z prowadzoną pozarolniczą działalnością może nastąpić po zakończeniu pobierania zasiłku macierzyńskiego, co wymaga jednak złożenia stosownego wniosku (art. 11 ust. 2, art. 14 ust. 2 pkt 3 i art. 36 ust. 3 i 5 ustawy systemowej).

Należy także zwrócić uwagę, że Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 12 sierpnia 2020 r., II UK 384/18 (LEX nr 3066628) oraz z 22 stycznia 2020 r., I UK 311/18 (OSNP 2021 nr 2, poz. 19) oraz z dnia 1 października 2019 r., I UK 41/18 (LEX nr 3074402) przyjął, że udzielenie przez organ rentowy osobie prowadzącej działalność pozarolniczą nieprawidłowej informacji co do czynności niezbędnych dla dalszego podlegania dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu może być podstawą stwierdzenia, że taka osoba podlegała dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu od pierwszego dnia przypadającego bezpośrednio po zakończeniu pobierania zasiłku macierzyńskiego, choćby złożyła ona dopiero w późniejszym czasie ponowny wniosek o objęcie jej ubezpieczeniem chorobowym. Ponieważ kwestia ta nie była brana pod uwagę przez Sąd Okręgowy a Sąd Najwyższy nie jest uprawniony do dokonania ustaleń w tym zakresie, potwierdzone naruszenie prawa materialnego powoduje konieczność uchylecia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak sentencji.

A.S.